Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FRITS HEIDE:

SEJERØ SKOVES HISTORIE.

Særtryk af Dansk Skovforenings Tidsskrift.
1925.

Udgået af
Landsarkivet for Sjælland
bibliotek

SEJERØ SKOVES HISTORIE.

Af Frits Heide.

(Med Støtte af den Raben-Levetzauske Fond).

Tre Timers, undertiden alt andet end behagelig Rejse med en lille Dampbaad fra Kalundborg ligger Sejerø ude i Kattegat; lidt Nordøst for Midten mellem Refsnæs og Sjællands Odde danner Øen naturlig Grænse for den Bugt i det nordvestlige Sjælland, som bærer Navn efter den. Sejerøs Længderetning er Nordvest-Sydøst; fra Gniben til Sydøstrevet er Afstanden ca. 11400 M.; Øens bredeste Sted er ca. 1800 M.; det samlede Areal er 1207 ha. Øen bestaar overflademæssigt set af to, efter Længderetningen løbende, meget kuperede Bakkedrag, adskilt ved en i Midten liggende jævn Flade, hvis Kotetal overalt er 1—2 M.

Ingen Skov klæder nu hverken Sejerøs Flader eller dens skønne, afrundede Bakker; kun hist og her findes lidt Krat; som den ligger, med prægtige lange Bølgelinier mod den lyse Luft, for den, der nu til Dags nærmer sig dens Kyst, har den ligget for Generation før Generation i talrige Led; thi som skovløst Land gaar Sejerø i sit tredje Tusinde Aar. Men i endnu fjernere Tider, da Øen af Na-

turen blev overleveret Mennesket til Boplads, var den forsynet med Skov, skønt denne allerede da havde faaet sit første, store Knæk.

I Fyrre- saa vel som i Egetiden, før den store Littorinasænkning, laa ikke blot de indre Flader, men ogsaa et Bælte udenfor den nuværende Kystlinie som tørt Land; talrige Fund af Trærester godtgør, at Skoven her har holdt til. RØRDAM og MILTHERS[1]) anfører fra Mose Ø. f. Haloverbjerg 2 M. Tørv med Fyrrelevninger, flere Steder paa Fladerne skal der staa Stub ved Stub, vistnok af Eg, i Tørven under Saltvandsalluviet, og i Stranden, omtrent ud for Mejeriet, ligger der en undersøisk Mose med store Egestammer[2]); i 1919 saas en Egestub (Sejerødial. Knub)[3]), nylig opgravet fra Ælmebjergs Mose, hvor ogsaa fandtes Stammer af Birk, indtil 1 Al. i Diameter, talrige Nødder samt øvrige Rester af Hassel, og i samme Mose skal findes indtil 3 Al. høje, opretstaaende Stammer af Eg. Tørv under Saltvandsalluviet paa Fladerne er saare almindelig, RØRDAM og MILTHERS har noteret det SØ. f. Knoldebjerg, V. f. Ælmebjerg, Ø. f. Haloverbjerg og NØ. f. Bissebjerg; en Mængde andre Steder paavises af Beboerne. Naturligvis forefindes ikke altid denne Lagfølge; nær Vejen mellem Grønnebjerg og Lundehøj noteredes Saltvandsalluvium liggende paa diluvialt Ler; RØRDAM og MILTHERS anfører det samme fra Mose 700 M. SØ. f. Knoldebjerg.

Jordfundne Skovrester er paa dette Strøg saa almindeligt forekommende og haves paa de enkelte Lokaliteter i en

[1]) K. RØRDAM og V. MILTHERS: Beskrivelse til Geologisk Kort over Danmark. Kortbladene Sejerø, Nykjøbing, Kalundborg og Holbæk. D. G. U. 1. Række Nr. 8, Kbh. 1900, S. 118—121; om øvrige geologiske Forhold paa Sejerø ibid. S. 40—41 og 48—49, endvidere FORCHHAMMERS Beskrivelse i Berlingske Tidende 1. Juli 1859, Nr. 149.

[2]) Meddelt af mag. art. P. K. THORSEN og Lærer JOH. SKJOLDAGER, Sejerby.

[3]) Hvor ingen anden Kilde er anført, stammer Dialektordene fra P. K. THORSEN: Sprogarten på Sejerø. Kbh. 1887—1894.

saadan Mængde, at Sejerøs Flader med Sikkerhed kan siges at have været dækkede først med Fyrreskov, siden med Egeskov i Tiden før Littorinasænkningen, og Resultatet tør udstrækkes, ikke blot til Lavningerne, hvor Tørven findes, men ogsaa med en høj Grad af Sandsynlighed til Morænebakkerne, paa hvilke Steder Opbevaring af Skovrester ifølge Sagens Natur har været udelukket. Utvivlsomt har Egeskoven paa Sejerø formet sig i Overensstemmelse med det Billede, som kendes af den andet Steds her fra Landet: Lysaaben, bredkronet Højskov af Eg, iblandet med mangfoldige andre Træarter, frodig Underskov af Krat, Flader med rig Skovbund, hist og her, særlig i det nordvestlige, med Lyng. Alt i alt en Skov, som gennem Kamp havde vokset sig stærk paa den for Vestenvinden meget udsatte Lokalitet.

Men saa kom den store Littorinasænkning, hvorved langt over Halvdelen af Øen, nemlig Kystbæltet, de indre Flader og Bakkernes nedre Dele sattes under Vand, og Saltvandsalluviet lagde sig lidt efter lidt hen over den ødelagte Skov. Tilbage over Vandet blev en Samling Holme, hvis Antal anslaas til mindst 20; paa dem holdt Skoven stadig fast; men den store Sænkningskatastrofe havde luftet den grundigt ud og brudt dens tilkæmpede Fasthed. Det ejendommelige ved Sejerø Skoves Ødelæggelse er, at Naturen selv gjorde det første, dybe Indgreb; saa overlod den Menneskene at foretage Resten.

Siden hævede Sejerø sig atter; gamle Strandlinier forefindes flere Steder paa Øen, tydeligst vel nok paa Skrænterne N. f. Havnen. Fladerne løftedes atter op af Havet, om end der langt op imod vor Tid var Perioder af Aaret, hvor de daarligt kunde regnes for Land; endnu i Mands Minde, før Strækningerne blev tilbørligt drænede og afgrøftede, brugte man ved Efteraar og Foraar at sejle tværs over Fladen mellem den nordre Bakkerække og den søndre, og om Vinteren løb Drengene paa Skøjter fra Mastrup op til Fyret. Vandet har herinde været, om ikke Salt-, saa dog

Brakvand; denne Omstændighed i Forbindelse med den periodiske Oversvømmelse taler afgjort imod, at Skoven, selv om den havde holdt sig længe og i fuld Udviklingskraft paa Bakkerne efter Littorinasænkningens Ophør og Fladernes derpaa følgende Hævning, atter skulde være vandret ned paa Lavningerne og have taget disse i Besiddelse igen. Herimod taler ogsaa de yderst sparsomme Fund af nyere Tørv — uden Skovtrærester. Nyere Tørv er noteret fra Præstemosen mellem Borbjerg og Bybjerg, og MILTHERS har (ifølge privat Meddelelse) iagttaget noget lignende i Mose tæt V. f. Kilsbakke. Der er saaledes næppe nogen Tvivl om, at da Littorinasænkningen havde ødelagt Øens samlede Skovstrækning ved at sætte Fladerne under Vand, var Skovens Omraade definitivt indskrænket til Bakkerne, indtil Mennesket ogsaa drev den bort derfra.

De arkæologiske Forhold er meget nøje undersøgt. Allerede i den ældre Stenalder toges Øen i Besiddelse som Boplads; Skaldynger er fundne, dels ved Kils Aas, dels ved Knoldebjerg[1]); en Række Enkeltfund, saa vel fra ældre som yngre Stenalder, haves fra Øen[2]), dog er de fleste indbragt til Museet af Opkøbere og er derfor ikke nærmere lokaliserede. Af jordfaste Mindesmærker fra Stenalderen[3]) kendes fire Numre.

---

[1]) Nationalmuseets Fundprotokoller A. 15235—48, A. 15357—58 og A. 15856 (Resultatet af en for Museet foretagen Undersøgelse i 1896 ved Museumsdirektør, Dr. phil. S. MÜLLER, Inspektør C. NEERGAARD, Kaptajn A. P. MADSEN, Lektor, Dr. E. ROSTRUP, Viceinspektør H. WINGE og Dr. phil. K. J. V. STEENSTRUP, til hvilke sluttede sig Statsgeolog, Dr. K. RØRDAM og Geolog, cand. polyt MILTHERS. Skriv. fra MILTHERS, RØRDAM og Museet af $^{13}/_{6}$; $^{15}/_{6}$, $^{18}/_{6}$, $^{22}/_{6}$, $^{23}/_{6}$, $^{10}/_{7}$, $^{10}/_{8}$ 1896. Beretn. af Inspektør NEERGAARD, med Fotografi af $^{28}/_{8}$ 97, af Dr. STEENSTRUP, om geologiske Forhold, af $^{9}/_{4}$ 97 og Bestemmelse af Dyrebenene af H. WINGE af $^{19}/_{4}$ 97).

[2]) Fundprotokoller: 19698, A. 104 (Mastrup), A. 10818—19, A. 11014—16, A. 11240—54, A. 22322 (Brink paa Vest-Sejerø).

[3]) Nationalmuseets Kort over jordfaste Mindesmærker.

Sammenfatter man nu Oplysningerne om Stenalderfundene, maa det straks siges, at disse ikke er overvældende rige; de tyder just ikke paa, at Beboernes Tal paa Sejerø var særlig stort i hine Tider; dernæst er deres Beliggenhed ret talende: næsten alt, hvad der kendes fra denne Periode, er grupperet om den indre Lavning; meget lidt ligger ud til Kysten. Folket har aabenbart yndet de lune, dels sumpede, dels vandfyldte Strækninger i Øens Midte, sandsynligvis ikke blot fordi Dyrelivet her formede sig rigest, men ogsaa fordi Bakkerne endnu paa denne Tid var klædt med nogen Højskov og mere Krat, som ikke i Forhold til Dalene er forekommet Stenalderfolket fristende. Billedet af Øens jordfundne Fauna støtter ogsaa denne Betragtning; de enkelte Dyreformer er følgende:

Fra Tørv i Stranden ved Svaleklint haves et Stykke afkastet Horn af Rensdyr[1]). Fra en Skaldynge fra ældre Stenalder[2]), brugt som Fyld om en Grav fra Broncealder paa Kils Aas, haves Knogler af Sangsvane, Bjergand (?), Toppet Skallesluger, Lomvie, Gejrfugl, Skarv, Hund, Odder og Graasæl.

I en Køkkenmødding fra Jernalderen paa Borbjerg er fundet: Pibeand (?), Stokand, Gravand, Sangsvane (?), Hvinand, Ederfugl, Toppet Skallesluger, Graagaas, Tam Høne, Sortstrubet Lom, Trane, Havmaage, Skarv, Sule, Kongeørn, Natugle, Krage (?), Ræv, Spættet Sæl, Graasæl, Hest, Ged, Faar, Tam Oxe, Tamt Svin, Marsvin og Spækhugger. Som man vil se, er det for Fuglenes Vedkommende langt den største Del, der kan tænkes at have holdt til i Lavningernes Sumpe, medens ingen af de her nævnte Arter ubetinget kræver Skov; sandsynligt er det dog, efter de

[1]) N. Hartz: Bidrag til Danmarks senglaciale Flora og Fauna. D. G. U. II. R. Nr. 11. Kbh. 1902. S. 45. H. Winge: Om jordfundne Pattedyr fra Danmark. (Vid. Meddel. fra den naturhist. Foren. i Kjøbenhavn for Aaret 1904. S. 283).

[2]) Om dette og følgende Fund se H. Winge, loc. cit. S. 209 og 212. — Samme: Om jordfundne Fugle fra Danmark. Ibid. Aar 1903. S. 72 og 74.

foreliggende Oplysninger, at Kongeørnen, Natuglen og Ræven just har haft Tilhold i Bakkedragenes Skove. Værd at notere er det, at Ræven, formentlig paa Grund af Skovens tidlige Forsvinden og Øens tætte Bebyggelse i senere Perioder, snart blev udryddet; i historisk Tid kendes den ikke fra Sejerø[1]).

Broncealderen hidførte afgjort, næst efter Littorinasænkningen, det største Omslag i Sejerøs landskabelige Billede; denne Periodes Folk kom i langt rigere Tal og — i alle Fald i Tidsalderens senere Afsnit — med helt anden Levevis og andre Skikke, end Stenalderens Folk havde haft. Af jordfaste Mindesmærker fra Broncealderen findes der endnu saare mange paa Sejerø, selv om en Del er ødelagte i Aarenes Løb. Man har fra ældre Tid opgivet, at der fandtes ca. 60 Høje i Terrænet[2]); regner man, at blot dette svarer til de oprindelige Broncealderhøjes Tal, fremkommer følgende Resultat: Øens Flademaal er ca. 1/6 Kvadratmil; af de nævnte Begravelsespladser findes ingen paa Lavningerne, der regnes lig Øens halve Flademaal; altsaa udviser Sejerøs bakkede Terræn 600 Høje (60 × 2 × 5) paa Kvadratmilen eller Høje paa hver 240000 Kvadratalen Land. En Del Gravgods fra denne Periode er indbragt til Museet[3]).

Foretager man nu en Sammenligning mellem Beliggenheden af Stenalderens og Broncealderens Mindesmærker, vil det straks ses, at medens de første hovedsagelig er grupperede omkring de indre Lavninger, er de sidste i fuldeste Udstrækning trængt op over Bakkedragene; landskabeligt set vil dette betyde, at Sejerøs Skove gennem Broncealderen har været udsatte for det andet kraftige An-

---

[1]) Trap: Kongeriget Danmark. 3. Udg. II. Bd. S. 503.

[2]) Trap: loc. cit. S. 503.

[3]) 15504—11 fra Høj Nr. 45; 13952 fra Tynebjerg Mark; 18182—85 fra Høj Nr. 46; B. 6550—53 fra Høj paa Kils Aas; B. 10044 fra Renes. (Dette Navn kendes iøvrigt ikke fra Sejerø).

greb, denne Gang fra Menneskenes Side; man tør deraf slutte, at Øen efter en saa gennemført Erobringsbevægelse praktisk talt maa have været blottet for Skov allerede ved Udgangen af Broncealderen.

I denne Forbindelse vil det være af Interesse at faa konstateret, om Bøgen, der antages at være indkommen her til Landet i Broncealderen, ogsaa naaede at tage Sejerø i Besiddelse, før Skovene ganske forsvandt. Direkte lader Spørgsmaalet sig ikke besvare, idet der ikke herovre fra haves Bestemmelser af Kulfund; men det vides, at Bøgen i historisk Tid har været paa Øen, idet Agernavnene Bøghøy Agre og Bøghoved[1]) (vistnok ensbetydende med foregaaende) vidner herom, og højst sandsynligt er det, at just Efterkommerne af Øens gamle Bøgevegetation har holdt sig saa længe paa denne enkelte Lokalitet, at de har kunnet fæstne sig i Agernavnene.

Spørges der nu om Aarsagerne til Skovens Ødelæggelse i Broncealderen, da vil det sikkert ikke være uberettiget at søge disse i den særlige Levevis, som karakteriserede netop den Tidsalders Folk. Det er næppe fejlagtigt at antage, at en Ødelæggelse af Skoven i stor Stil maa have fundet Sted i denne Periode; de to Faktorer, som i denne Henseende afgjort vejer tungest, er Ligbrændingen og Svedjedyrkningen, d. v. s. Agerdyrkning paa Tomterne af de afbrændte Stykker Skov. I disse Processer, som begge hører til i den yngre Broncealder, rummes Kapitlet om Sejerø Skoves Jammersminde; kun en ganske ringe Del af Bakkedragenes gamle Skove naaede frelst gennem Broncealderens flammende Baal. Hvor Broncealderen holdt op, tog den ældre Jernalder fat og fjernede de sidste Rester af Skov; thi ogsaa denne Periode findes repræsenteret paa Øen[2]), om end i langt ringere Grad end Broncealderen.

[1]) Indberetning om Sejerø Præstekald 1695. Sjællands Bispearkiv.

[2]) C. 9097. Undersøgelse af Borrebjerg af C. Neergaard og H. A. Kjær, Juni 1897 og Juli 1898. — C. 13364. Supplement til foregaaende.

Fra den yngre Jernalder, hvis Forhold til Skoven i denne Sammenhæng spiller en mindre Rolle, dels fordi Ligbrænding da var gaaet af Brug, dels fordi der i den Periode næppe var noget mere, der fortjente Navn af Skov, haves en betydelig Række Minder, hvilket blot for Fuldstændigheds Skyld skal nævnes. Skeletfund haves fra Sydvestkysten nær Sejerby, det store Sølvfund fra Nordøstkysten[1]) samt nogle andre, mindre Fund[2]).

En Del af Vejene paa Sejerø har betydelig Interesse, fordi de utvivlsomt er meget gamle og i fjerne Tider anlagt efter de daværende mest bekvemme Færdselsforhold[3]). Tager man sit Udgangspunkt ved Sejerø Kirke, ser man Hovedvejen bugte sig mod NV. paa den indre Side af Sejerby-Holmen, som den følger ud til Aasen[4]); at denne er den fra Oldtiden, maaske lige fra Stenalderen valgte Vej kan der næppe være Tvivl om; Sejerby-Holmen har i øvrigt været ret ufarbar; mod SV. laa de store Mosedrag ved Bybjerg og Borbjerg med Krat af Bløddtræ; andre Strækninger vides at have haft Krat helt op i historisk Tid, og Skrænterne mod Havet gjordes ligeledes utilgængelige ved Krat; Læ har der ogsaa været paa den gamle Vej, ved hvilken Sejerby voksede op som Langby. Videre løber nu den gamle Færdselsvej inden om Tynnebjerg- og Marebjergholmene ud efter Gniben; man møder den atter indenfor Æskebjergholm, hvor den slipper op omtrent ved Skagelse. Maaske har der engang ogsaa været en Del Smaaveje indenfor Knolde-, Ols- og Pedersbjerge; men her er Sporene usikre; derimod

[1]) 18112—18119, 18192—18205, 18583. Beskrevet i K. Friis Johansen: Sølvskatten fra Terslev. (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie III. R. 2. Bd. Kbh. 1912. S. 256 og 258).

[2]) 17270 fra »Herskabsjorden«; C. 1617 fra Marbjerg; C. 4810 nær det store Sølvfund.

[3]) Smlg. J. T. Lundbye: Vejenes Udviklingshistorie i Danmark. (Fortid og Nutid II. Bd. Kbh. 1919. S. 129—143).

[4]) Generalstabskort 1 : 20000; maalt 1895, rettet 1910.

er Vejen fra Sejerby til Kongstrup med et Vad over Tadebæk afgjort ogsaa meget gammel, og naar Vejen fra Sejerby til Mastrup, langs hvilken de mange Bronzealdergrave er grupperede, er lagt op paa Skrænterne mod Havet, beror det ogsaa paa Tilstedeværelsen af Krat paa Faldet mod Inderlavningen; dette Drag har alle Dage været et af Øens luneste, har baaret og bærer til Dels endnu en Smule Krat og vides, saaledes som det senere vil blive omtalt, at have været et af Stederne for FREDERIK ROSTGAARDS Plantningsforsøg derovre.

Landsbyernes Navne yder ikke noget Bidrag til Skovenes Historie; saavel Sejerby som Kongstrup er vel voksede op i Vikingetiden; deres Navne Sireby og Koningstorp kendes fra Middelalderen[1]); Mastrup er vel først i senere Tid blevet til, da Sumpene (Maderne), hvorefter den har sit Navn, er blevet gjort anvendelige til Agerbrug og Bebyggelse. Selve Øens Navn er endnu en Gaade; af gamle Former haves bl. a. Syra (ca. 1200 og 12.—16. Aarh.), Syre (ca. 1300), Syræ (ca. 1300, 13. Aarh. og 1340—1500)[2]), Syrø (1231)[3]), Siræ (1370—1400), Sira (1431 og 14. Aarh.)[4]), Serøe (1610)[5]) og Seierøe (1688)[6]). Det har ikke manglet paa mere eller mindre dristige Tydninger af Navnet Sejerø. Der er henvist til Mandsnavnet Siger[7]); LANGEBÆK mener derimod[8]), at det kommer af Syr (Svin), hvilket afgjort ikke er heldigt, eftersom Sejerø, som det senere vil blive vist, alle Dage ved sin Mangel paa Skov kun

[1]) SRD. VII, 28.

[2]) Det danske Stednavneudvalgs Samlinger, henholdsvis efter SRD. I, 381 og IV, 287; IV, 225; II, 612, III, 260 og I, 252.

[3]) O. NIELSEN: Liber census daniae. Kong Valdemar den Andens Jordebog. Kbh. 1873. S. 38 og 50.

[4]) SRD. VII, 35; II, 370 og 521.

[5]) Mandtal 1610.

[6]) Matr. 1688.

[7]) Efter J. H. LARSEN: Holbeks Amt, topographisk beskrevet. I. Bd. Kbh. 1832. S. 223.

[8]) SRD. VII, 591.

har kunnet yde Foder til en meget begrænset Mængde Svin; samme Historiker henviser ogsaa til Haveplanten Syre[1]) *(Rumex acetosa)*, hvis Sjældenhed paa Øen er lige saa notorisk som Svinenes. O. NIELSEN[2]) har en anden Tydning: »Ved Sejrø, i V. Jb. Syrø, hos SAXO Syra, 1541 Sere, udtalt af gamle Folk i vor Tid endnu Sire, kunde man tænke på det i svenske Landskabsmål forekommende Syre og Sire, en Samling Ris af Gran og Fyr, der samles i Vand for at syres og således hidlokke Fisk«. Ogsaa denne Tydning kan roligt opgives ud fra Naturforholdene paa Sejerø, og bedre Skæbne kan heller ikke gives saurr (oldnord.)[3]) lig Skarn, Dynd, Sump, hvor Vanskelighederne er af sproghistorisk Art; den oprindelige Vokal i Navnet er *i*, der senere er aabnet til *e* (Sere, Sære); mere lader sig ikke sige om dette Ønavns Betydning og Historie.

Langt rigere paa Interesse end Landsbynavnene er Sejerøs gamle Marknavne, som rummer en Fylde af botanisk Stof. Spørgsmaalet om Marknavnenes Alder staar endnu i Enkeltheder uløst af Navneforskerne; men givet er det, at de er blevet til paa forskellige Tider, alt eftersom nye Strækninger lagdes under Plov; de ældste gaar nok tilbage til Middelalderen. Følgende skal siges om de enkelte Navne: I Præstegaardens Vestervang nævnes allerede 1647[4]) Thiørnebierig; Stedet kan ikke nærmere paavises, men er aabenbart i Nærheden af Æskebjerg. Botanisk menes der naturligvis Hvidtjørnen (Sejerødial. Haventorn). Senere nævnes Bøghoved, Askeager, Ellebiergsager, der vist er en fejlagtig Form for Ælmebiergsager, skønt Formen ogsaa haves i Matr. 1682[5]), dels fordi Ellen ikke ynder

[1]) Ibid.

[2]) Bidrag til Fortolkning af danske Stednavne. I. Øerne. (Blandinger til Oplysning om dansk Sprog i ældre og nyere Tid, udg. af Universitets-Jubilæets danske Samfund. I. Bd. Kbh. 1881—87. S. 176—77).

[3]) Generalstabens etymologiske Samlinger 1895.

[4]) Skippinge Herridtz Jord Bog Anlangen Det Geistlige Godtz 1647. LA.

[5]) Matriklen 1682. Markbogen. Matrikulskontorets Arkiv.

det bakkede Terræn, dels fordi Navnet findes i den botanisk rigtigere Form paa Udskiftningskortet nær de øvrige nævnte; Griise Stychet, hvormed ikke nødvendigvis forudsættes Tilstedeværelsen af Oldentræer, hvorimod dette snarere kunde tænkes ved Oldager; endelig Orme Stychet og Ormebiergs ager, der aabenbart, ligesom Udskiftningskortets Ormemose hentyder til Lyng og Hugorme. Matr. 1682 har endvidere Hørhafven, Eskebiergs og Hesle Agre, Rijstofter, Grønnebiergs og Palme Kiers Agre. Medens Plantenavnene Hør, Ask, Hassel, Ris (af Birk til Koste eller Hassel til Gærdsel) er umiddelbart forstaaelige, stiller Sagen sig noget vanskeligere med Palmerne, da dette Navn jo ikke kan tages i almindelig botanisk Betydning; men Forklaringen maa søges ad kulturhistorisk Vej, idet Skov-Pilen[1]) *(Salix capraea)* blev den, der i vore nordlige Lande kom til at erstatte Palmen paa Indtogets Fest den sidste Søndag før Paasken. At Valget just faldt paa Pilen, er let forklarligt; thi dens sølvskinnende, unge Rakler (»Gæslinger« hos os, »Kattekillinger« paa Tysk) kommer netop frem ved Paasketid, hvor ingen andre Træer kan byde den Konkurrence. Med Pilens nys udsprungne Grene drog man allerede i den katolske Tid i Procession til Kirken, saaledes som det har været og hist og her endnu er Brug i det sydlige Tyskland og Holland[2]); efter Reformationen ændredes Skikken,

---

[1]) Birgitte Møller: Træer og Buske i Danmarks Skove. Kbh. 1916. S. 148 anfører det samme i Forbindelse med Graapilen (Salix cinerea).

[2]) O. v. Reinsberg-Düringsfeld: Das festliche Jahr in Sitten, Gebräuchen, Aberglauben und Festen der Germanischen Völker. 2. Ausg. Leipzig 1898. S. 123—24. — H. Marzell: Der »Palm«. Eine volkskundliche Skizze. (Die Propyläen. München. Bd. 7. 1910. S. 375—377). — Samme: Der »Palm« in Niederbayern. (Das Bayerland. München. Bd. 25. 1913—14. S. 536 f.). — Catharina van de Graft: Palmpaasch. Een folkloristische studie van palmzondagsgebruiken in Nederland. Dordrecht 1910. — A. Ritter von Perger: Deutsche Pflanzensagen. Stuttgart & Oehringen 1864. S. 28—29. — J. Nathusius: Die Blumenwelt nach ihrer deut-

men tabte sig ikke, idet man nu blot brugte Pilen til Udsmykning af Kirken paa Palmesøndag. Helt op imod vore Dage har Skikken holdt sig, f. Eks. i Jylland, hvor man fra Begyndelsen af 1870'erne har Beretninger om, at ogsaa Drengene selv mødte pyntede med »Palmevidjer« i Kirken. E. ROSTRUP[1]), fra hvem denne sidste Meddelelse stammer, finder i dette Navn paa Pilen Forklaring paa et Par andre Stednavne, nemlig Palmelund, en Gaard N. f. Vejlefjord, og Palmevang mellem Slagelse og Næstved samt anfører tillige efter SEEMANN[2]) samme Tydning til Palmer i Ardennerskoven fra SHAKESPEARE's »As you like it«. Palmepil eller blot Palme er som Navn udbredt i Tyskland, Danmark[3]), Norge, Sverige[4]), hvor HENRIKSSON[5]) ligefrem fra Värmland og Dalarne anfører den Talemaade om Pilen, naar den blomstrer, at den »palmar«, samt fra Færøerne, hvortil nævnte Pile (Paalmur) er indført[6]). BIRGITTE MØLLER[7]) citerer et gammelt Skrift, hvori der om Anholt staar, at der »for omtrent hundrede Aar siden har

---

schen Namen, Sinn und Deutung. Leipzig 1868. S. 7. — H. RELING & J. BOHNHORST: Unsere Pflanzen nach ihren deutschen Volksnamen etc. Gotha 1882. S. 224—25. — G. PRITZEL & C. JESSEN: Die deutschen Volksnamen der Pflanzen. 2. Ausg. Leipzig. S. 254—56. (Om S. capraea, S. cinerea, S. daphnodes, S. retusa og S. viminalis).

[1]) Danske Plantesagn, samlede af »5—16«. (Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben. V. Række. 3. Bd. Kbh. 1876, S. 471—72).

[2]) BERTHOLD SEEMANN: Hannoverische Sitten und Gebräuche in ihrer Beziehung zur Pflanzenwelt. Leipzig 1862.

[3]) ANTON ANDERSEN: Fra Planternes Verden. Kbh. 1885. S. 47. — E. ROSTRUP: Vejledning i den danske Flora. 4. Udg. Kbh. 1873. S. 105. — H. JENSSEN-TUSCH: Nordiske Plantenavne. Kbh. 1867—71. S. 211—13, 215, 237 og 337.

[4]) ELIAS FRIES: Kritisk Ordbok öfver svenska växtnamnen. Sth. 1880. S. 92.

[5]) J. HENRIKSSON: Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk. Sth. 1911. S. 131—32.

[6]) »5—16«, loc. cit.

[7]) loc. cit.

været en skøn Skov, bestaaende af en temmelig Mængde Palmetræer«. Skikken saa vel som Navnet, der utvivlsomt begge er meget gamle, anses at være overgaaet til Northumberland fra Norden for over et Aartusinde siden og derfra bredt sig videre over England[1]). Botanisk set burde altsaa de paagældende Agre hedde Pilekærsagre; men kulturhistorisk og særlig folkloristisk set er Navnet, som for øvrigt lever endnu, en prægtig lille Perle, der gemmer Mindet om de gamle Dage, da man før Indtogets Fest sankede det nordiske Foraars eneste, sølvhvide Palmer i Kæret sønden for Kirken.

Videre har Matr. 1682 Navnene Ydderste og Inderste Linne Huds Agre, Hampe Spier og Knop-Urter; det første peger tydeligt paa, at der i historisk Tid har vokset Linde, og sikkert er det, at dette Strøg er det, som længst har bevaret sine Rester af den gamle Skov; de allersidste eksisterer for øvrigt endnu, og ved Udskiftningen[2]) anførtes en Strækning i Nærheden af Kongshøj, der benævntes Skovager. Hampe-Spier er lige til; men Knopurter er betydelig værre, idet der her kan foreligge flere Muligheder, som imidlertid er lige gode eller rettere lige daarlige, og ingen Sejerøbo har formaaet at løse Opgaven.

Andre Agernavne, dannede af Plantenavne, foruden de allerede nævnte, haves fra Udskiftningstiden, nemlig under Mastrup: Roeager (yngre Agernavn), under Kongstrup: Elmespieldt, Nelle Agre, yderste og inderste Nellichebierg, Smaa Karbøste Enge og Maj Torns Enge. Det andet af disse Navne hentyder naturligvis til *Urtica* (Sejerødial. Skoldenælde), i det tredje tænkes næppe paa den lille Bakke-Nellike *(Dianthus deltoides)*, som vel forekommer paa Øen, men langt snarere paa den derovre me-

---

[1]) E. Fries: Jemførelse mellan inhemska växternas namn i Skandinaviska och Engelska folkspråken. (Nordisk Universitets-Festskrift. 10. Årg. 4. Häfte. Upsala 1866. S. 5 og 11).

[2]) Udskiftningsforretning over Sejerø 1796. Matrikulskontorets Arkiv.

get almindelige Tjære-Pragtstjerne *(Lychnis viscosa)*. Ingen Sejerøbo erindrer nu mere, hvilke Planter man i gamle Dage dannede Karbørster af; men højst sandsynligt har det været Klokkelyng *(Erica tetralix)*; thi det vides, at denne Plante andet Steds i Danmark, nemlig i Hassing Herred og paa Mors har heddet Karbørstelyng[1]). Ved Majtornen forstaas paa Sejerø Kristtornen *(Ilex aquifolium)*, af hvilken der endnu forefindes en lille Bevoksning, som siden skal omtales nærmere. Da Træet ikke er løvfældende, og dets Navn derfor kun indirekte kan knyttes til Maaneden Maj, men da maje i Sejerødialekten som i mange andre danske Dialekter er ensbetydende med pynte, kunde det tænkes, at den i ældre Tid var bleven brugt til at maje Kirken med; herom savnes dog enhver Erindring af Øens Beboere; derimod har dens Løv i de sidste Par Menneskealdre været meget efterstræbt til at binde Ligkranse af.

Under Sejerby findes: Ellekiær, Hummel Styche, Roelykker, Ertetoft, Slaaenberg (Slaaen i Sejerødial. ellers Blaabær)[2]), Fløyels Aas, der muligt hentyder til Bakkens Bevoksning med en eller anden blød Græsart, dog næppe Fløjelsgræs *(Holcus lanatus)*, eller Mos, Smaae og Store Rør Enge, med hvilke sidste naturligvis tænkes paa Tagrør *(Phragmites communis)*. I denne Forbindelse maa nævnes, at Ælmen indtil op mod vore Dage har været brugt til at pynte Kirken med ved Løvspringstid; den har i det hele paa Sejerø overtaget Bøgens Rolle i en saadan Grad, at dens nyudsprungne Grene i Dialekten er gaaet ind under Kategorien »rigtige Majgrene«.

Samler man nu i kort Begreb, hvad Marknavnene for-

---

[1]) Jenssen-Tusch: loc. cit. p. 82. — Add. 8vo, 3d (En Samling Morsingbo-Ord og Talemaader), Universitetsbibl. Kbh.

[2]) Lærer Skjoldager og Læge K. Jahn, Sejerø; ifig. Thorsen bruges Navnet om Rubus.

tæller om Øens gamle Vegetation, særligt med Henblik paa de skovhistoriske Forhold, maa først og fremmest pointeres Stoffets Rigdom paa Plantenavne; paa denne, fra ældgamle Dage aabne Ø, har Folket haft en Sans for de enkelte Lokaliteters Vegetationsejendommeligheder, som man mangfoldige Steder i rigere og mere smilende Egne forgæves vil søge Mage til. Navnene lader sig samle i nogle bestemt afgrænsede Grupper:

I. Almindelige Vegetationsbetegnelser: Oldager, Skovager, Grønnegaard og -bjerg samt Lundehøj, hvis Navn paa Udskiftningskortet: Laanehøj peger stærkt hen paa, at den oprindelige Form her er Laaddenhøj, den laadne, d. v. s. kratbevoksede Høj.

II. Navne paa vilde Planter: a) paa Bakkedragene: Ask, Bøg, Ælm, Hyld, Lind, Kristtorn, Hassel, Hvidtjørn, Slaaen — »Nellike«, blødt Græs eller Mos? b) i Lavningerne: El, Birk, Pil, Tagrør og Klokkelyng.

III. Navne paa dyrkede Planter og Ukrudt: a) dyrket: Hør, Hamp, Humle, Ært og Roe. b) Ukrudt: Nælde og »Knopurt«.

Som man ser, tyder dette forholdsvis omfattende botaniske Materiale kun i yderst ringe Grad paa Skovrelikter; Oldager og Skovager er de eneste, der bærer Vidne herom; alle de øvrige taler om Krat, enligt staaende Træer eller Trægrupper, der netop paa Grund af deres pletvise og sparsomme Optræden i det landskabelige Billede har trængt sig paa i Beskuerens Bevidsthed og fæstnet sig i hans Agernavne.

Det samme Indtryk af Mangel paa Skov gennem historisk Tid giver den botaniske Undersøgelse af Terrænet. Som flere Gange nævnt er Kongshøj-Holmen den, der længst har bevaret sine Minder om Skov; i Krattet paa Holmens Nordside findes Ask, Tjørn, Slaaen, og i Mands Minde har her været Hvid Anemone, Guldstjerne, Fladkravet Kodriver, Lærkespore og enkelte andre

Skovplanter; men disse er nu forsvundne; rimeligvis har bl. a. paa denne Lokalitet ogsaa vokset Skovløg *(Allium scorodophrasum)*, Vild Abild *(Pyrus Malus)* og Kvalkved *(Viburnum Opulus)*, for hvilke der, ifølge P. K. Thorsen, findes særlige Navne i Sejerødialekten, nemlig henholdsvis Hundeløg, Skovabild og Ølkykke.

Wiinstedt[1]) har iøvrigt i Krattene noteret følgende Planter: *Campanula trachelium, Clinopodium vulgare, Hieracium rigidum, Urtica dioeca, Anthriscus silvester, Geum urbanum, Hepatica triloba, Valeriana officinalis, Allium oleraceum, Scrophularia nodosa, Poa nemoralis, Moehringia trinervia, Glechoma hederaceum* samt Bævreasp og Hassel.

Ganske betegnende mangler Sejerødialekten Ordene Olden[2]), Agern og Bregne. Taget under ét minder denne Flora vel om Krat, men ingenlunde om Skovs Nærværelse indenfor et betydeligt Spand af Tid.

Det siger sig selv, at Sejerø gennem lange Tidsrum maa have lidt ganske eftertrykkeligt under Skovmangelens Kvaler; Beretningerne herom er ogsaa talrige og gamle. Allerede Lensregnskaberne[3]) udviser dette Billede; Svineholdet var og maatte være ganske minimalt, da Olden ikke kunde skaffes: 4 Mænd af Sejerby ydede 1591—92 hver ½ Svin, de Kongstrup- og Mastrupmænd ingen; til Sammenligning tjener, at hver af Nexeløs 4 Mænd ydede ½ Svin, skønt Øen dog var meget mindre; men her var ganske andre Oldenbetingelser. Paa Grund af den lange Afstand fra Dragsholms Lens Skove, satte Sejerøboerne hverken Svin derover eller hentede Brænde derfra; de ensomme Folk var overladt til deres Skæbne og deres Øs magre Kaar. Dengang hørte Sejerø under Kronen; men i de fattige Aar

[1]) K. Wiinstedt: Om Vegetationen paa Sejerø. (Botanisk Tidsskrift Bd. 37. Kbh. 1922. P. 83—106).

[2]) Smlg. dog Oldager, som kendes fra 1695, men ganske vist ikke saa sent som Udskiftningstiden.

[3]) Ens i alle paa Rigsarkivet bevarede Lensregnskaber fra Dragsholm; her kun anført 1591—92.

efter Svenskekrigene, da Frederik III foretog det store Bortsalg af Krongods, afhændedes Øen[1]) d. 1/6 1667 for sædvanlig Pris af 50 Rdl. pr. Td. Htk. til POFVEL CHRISTENSEN FYEN, Borger i København, bosiddende paa Lindegaarden i Kalundborg. Om hans Interesse og Betydning for Øen vides intet; hans Arvinger afhændede[2]) d. 23/12 1692 Sejerø til Amtsforvalter JENS ROSTGAARD. Omtrent fra denne Tid kendes der Klager fra Øen; Sognepræsten skrev nemlig 1695[3]): »Till Præstegaarden findes ingen ildebrand end icke af ringeste törf saa meget som nødtørftigt kand behøves, alleene nogle faa gres tørfve, som i stor Knaphed oc mangel bekommes. Hvad ellers brendeved oc tørre schal havis, schal med stor bekostning andensteds fra i Sædland kiøebes«.

Nu maa det vel erindres, at det i hine Tider var den gejstlige Stands Privilegium at røre de klagende Strenge i deres embedsmæssige Indberetninger og gøre Tingene værre, end de virkelig var; thi paa Sejerø var Præsten den, som i alle Maader havde sikret sig Lykkens udvalgte Part, i det mindste efter Sejerøboernes Maal for Livets Goder; der tales ikke om det øvrige Land. Til Embedet hørte fra gammel Tid den eneste Oldager, som kendes paa Øen; maaske nok den i Slutningen af det 17. Aarhundrede ikke mere gav Olden; men saa var Præsten den eneste Mand paa Øen, som havde »god Tørveskiær«; det fremhæves udtrykkelig i Matriculeringsprotokollen af 1806, saa helt forurettet har Embedet altsaa ikke været. Ved Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Beboerne omtrent ganske opgivet Græstørven, som man før havde brugt — Matriklen 1682 nævner saaledes en Del »Moesekæer«, som »bruges intet til andet end at brende« — og anvendte Gødning (Sejerødial. Kokker, d. v. s. Koens, Faarets og Hestens Eks-

[1]) Kronens Skøder II. S. 254—55; Original-Pergament i Landsarkivet.
[2]) Original-Perg. i Landsarkivet.
[3]) Indberetn. loc. cit.

krementer). Kokkerne har ovre paa den fjerntliggende Ø spillet en meget betydelig Rolle i denne Henseende; Præsten var ogsaa her den eneste, som var hævet over disses inferiøre Niveau; Degnen var det ikke, og han skulde tilmed have officiel Tilladelse til at erhverve sig dem. Paagældende Passus i Udskiftningsbestemmelserne lyder: »Endnu haver Degnen Rettighed, at samle Koe-Kasser paa Overdrevet«; Bønderne behøvede ikke at spørge om Forlov, de ejede jo selv Produktionskilderne. Dette ejendommelige Brændsel brugtes dog ikke, om man saa maa sige, som det kom fra Naturens Haand; endnu lever Mindet om Tilberedningsmaaden[1]): Kokkerne blødtes op og æltedes som Tørv, klinedes derpaa lagvis op paa en Mur, hvor de tørredes i Solen og blev endelig skaaret i Form som Tørv.

I Aaret 1710 afhændede Jens Rostgaard Sejerø til sin Fætter Frederik Rostgaard, som indlemmede den i Stamhuset Krogerup. Denne Ejer synes at have næret nogen Interesse for Øen; han besøgte den flere Gange, lod Kirkebyens Jorder opmaale og lod optage et Kort over dem; vel mindre for at afhjælpe den trykkende Brændselsnød end af Hensyn til Jagten plantede han fire smaa Lunde derovre og besatte dem flere Gange med Agerhøns, der dog hver Gang hastigt blev ødelagt af Rovfugle[2]). Skønt Rostgaard havde ladet saa vel Opmaalingen som Kortet udfærdige i tre Eksemplarer, hvoraf Fogden fik det ene og han selv de to andre[3]), har ingen af disse Arkivalier været til at finde, hverken i de offentlige Samlinger, paa Sejerø eller paa Krogerup.

Om Rostgaards Interesse for Øen haves adskillige Vidnesbyrd: Indberetningerne til Hofmans Fundationer fortæller, at »Paa Øen (er) ingen Herregaard, men et Bin-

[1]) Meddelt af Læge K. Jahn, Sejerø.

[2]) Chr. Bruun: Frederik Rostgaard og hans Samtid. I. Del. Kbh. 1870. S. 407.

[3]) Langebeks Excerpter 184 m. III Fol. (Pakke 16—17. Om Administration af Jordegods etc.).

dingsværkshus, som nu næsten er forfaldent, siden Conference Raad ROSTGAARD døde«. Og det er en kendt Sag, at ROSTGAARD byggede en Skole derovre og gav følgende Bestemmelser for denne vedrørende Brændsel: »Saa vil og denne Skole ligesaa vel som andre Skoler i Stiftet, endeligen forsynes med noget Ildebrand, til den høynødvendige Varme i Skole-Stuen for Børnene i de koldeste Vinter-Dage; Men naar det betragtes, at paa slige Vahre haves allerstørste Mangel paa Seierøe, saa vil det fornødne dertil tages med megen Sparsomhed, hvilket efter nøyeste Overveyende ikke anderleedes kand erholdes, end paa denne Maade, at der aarligen paa den sædvanlige Tiid, af Sognefogden og to Mænd af Kirke-Byen samt een Mand af Kongstrup, efter Omgang iblant Byemændene, bør skee Udviisning til de saa kaldede Flad-Tørve paa Kirke-Byens Mark, til 4 Læs, og Kongstrups-Mark til et Læs; Hvilken Tørv Bønderne skulle være pligtige til at skiære for Skoleholderen, naar de skiære deres egen Udviisning, saa og samme til Skolen henføre og der i Forvaring henbringe, efter Omgang i Byerne, altsammen under Sogne-Fogdens Tilsyn, som endeligen maa tilholde Bønderne med Giødning straxen at forsyne de Steder hvor slige Flad-Tørv tages, efter det dem givne Byes Skraae og Vedtægters Formelding. Hvornæst og Skolen tillige med Bønderne, naar de sanke, skal nyde Sanke-Brænde af de saa kaldede Kokke, hvilke ved to Folk af Kongstrup og to af Mastrup skal sankes paa Kirke-Byens Marker, efter Omgang iblant Gaardmændene, som dertil skaffer de behøvende Sække og Vogne, ligesom sligt paa samme Maade, og efter Omgang, ved fire Mænd af Kirke-Byen bør forrettes, naar det paa de tvende andre Byers Marker skal sankes« [1]).

Ret som om det kunde være Guld og de ædleste Stene, vaagede man paa Sejerø over Skolens Kokasser og Tørv;

[1]) HANS DE HOFMAN: Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer etc. Tom. VIII. Kbh. 1762. S. 243—246.

alt blev omhyggeligen forvaret paa Loftet, hvortil Sognefogden fik overleveret Nøglen; kun til én Dags Forbrug maatte nedtages ad Gangen, og ingen andre maatte under nogen Omstændighed faa Nytte af Brændselet, end ikke — som der meget diplomatisk staar — som Laan.

I Overensstemmelse med Rostgaards Testamente[1]) overgik Sejerø senere til Slægten v. d. Maase, i hvis Besiddelse den forblev indtil Stamhuset Krogerups Opløsning i Aaret 1800.

Fire Aar i Forvejen var Udskiftningen foretaget, og i Planerne hertil paatænkte man for første Gang gennem lange Tider alvorligt at afhjælpe Brændselsnøden. Dokumenterne siger herom: »Endvidere er af Seierby Overdrev Nordvest for Byen aflagt et Stk. Jord 117 Tdr. til Skovs Opelskning for, om mueligt, med Tiden at forekomme det Tab Agerdyrkningen lider ved Brugen af Gjødsken til Brændsel, thi paa Øen er pro t. 600 Stk. Faar, hvis Gjødning altsammen medgaar til Ildebrand og man kan omtrent regne 1/4 Deel til af al Qvæg-Gjødning. Hvilken Skov, som med Steengerde indfredes for deri at opelske passende og hastig groende Træarter, og i hvilken Skov samtlige Seierøes Gaardbeboere, nyder med Tiden lige Andeel og derfore og tage lige Andeel af det halve Hegn, til den Ende er saavel fra Kongstrup som Mastrup ved Markskjels Ligning fratagen den fornødne Jord. Denne Skovindhegning staaer, indtil videre, under Godseierens Bestyrelse, og anviises til sin Tid, Bønderne, dog har hverken Kammerjunker v. d. Maase eller efterkommende Eiere, nogen Andeel eller Ret selv til Skoven, men alene Jagtrettighed og Administrationen. Endvidere er udlagt en liden Plantage i den søndre Ende af Seierbye Jorder 2 9/14 Tdr. L., for derpaa at opelske passende Træarter til Udplantning, men de Træer, som allerede her staaer, tilhører eene og alene Kammerjunkeren«. Samtidig toges Degnens Fremtidsudsigter i Be-

[1]) Chr. Bruun, loc. cit. p. 465.

tragtning; som nævnt stadfæstedes hans Ret til at samle Kokasser paa Overdrevet, »hvilken vedvarer saalænge Overdrevs Lodderne ei ere indgrøftede, men til sin Tid bliver dette ham at erstatte enten i Skovudviisning i den opelskende Skov, eller ogsaa paa anden billig Maade«.

Den lille Plantage i Byjordernes sydlige Del er uden Tvivl den ene af FREDERIK ROSTGAARDS fire Lunde; thi bl. a. viser Udskiftningskortet Skovsignatur med Hegn af Stengærder her, og Kammerjunker v. D. MAASES Forbehold med Hensyn til det lille Distrikt taler ogsaa for denne Opfattelse. Helt op i vor Tid har denne Plet blandt Beboerne baaret det pretentiøse Navn »Skoven«, og Plantebestanden har her været Ælm, Tjørn, Ask og nogle smaa, indplantede Bøge[1]); største Delen heraf er dog blevet bortbugget i Krigsaarene 1914—19. Da Gødningen for en stor Del brugtes som Brændsel, maatte man paa Sejerø tage til Takke med Tang til Markerne. Hovedsagelig brugtes Blæretang (Sejerødial. Klødder), som kørtes sammen i store Dynger, hvor den gennemgik en Gæring; Dialektnavnet for saadan Gødning er Ev. Lignende Praksis kendes bl. a. fra de sydfynske Smaaøer[2]).

Med den i Udskiftningsdokumenterne projekterede Plantage gik det kun daarligt. Efter at Kammerraad ROMMEDAHL i 1805 havde solgt Øen til Beboerne, kunde Matriculerings-Journalen for 1806 melde[3]): »Paa ovennævnte Stykke Jord har aldrig været plantet et Træe, eller maaskee siden Udskiftningen tænkt der paa, men det har været brugt af samtlige 3 Byers Gaardmænd til Tøyring«. Provst I. H. LARSEN[4]) skriver i 1832: (Øen har) »nu aldeles ingen Skov,

[1]) Kristtornen (Naturen og Mennesket, red. af S. MØRK-HANSEN. Bd. 11. Kbh. 1894. S. 425).

[2]) v. ESSEN: Mærkværdige Jordbrug i Danmark og Tyskland. Odense 1807. S. 161—189.

[3]) Journal for Matriculerings-Arbejdet i Skippinge Herred. Holbæk Amt. 1806. S. 302.

[4]) I. H. LARSEN: Holbeks Amt, topographisk beskrevet. I. Bd. Kbh. 1832. S. 224—26.

dog nogle svage Tegn til at der har været nogen. — — Brændsel mangler Øen aldeles, Straae, Lyng og Gjødske samles om Sommeren, tørres i Solen og saaledes forbruges, dog gives og nogen Flad- og Skud Tørv, men af maadelig Beskaffenhed. (Der vil nok nogen bedre Tørv findes under de af Sandet tilføgne Moser; hvo, som leder han finder)«. Den sidste, ganske vittige Bemærkning viser, at Beboerne paa det Tidspunkt ikke havde opdaget den under Saltvandsalluviet liggende, gamle Tørv; først i nyere Tid, særlig i de sidste Krigsaar, har man paa Sejerø vendt Interessen mod denne, ikke uvigtige Brændselskilde.

Bedre Lykke end de tidligere maa man ønske den Plantningsbevægelse, som i de sidste Aar har rejst sig paa Øen; Lærer Skjoldager er den ivrige Forkæmper for at faa omdannet de mange Skrænter og andre uopdyrkede Strækninger til Skov. Begyndelsen blev gjort for 5 à 6 Aar siden med over 16 Tdr. Land paa Sydvestsiden, med en Strækning inde paa den gamle »Plantage« og med Skrænterne NV. f. Svaleklint; paa de to førstnævnte er sat Arter af Gran og Fyr, paa sidstnævnte tillige Løvtræ, og endelig har Læge K. Jahn paa en mindre Strækning indenfor Aasen foretaget blandet Udsaaning af Gyvel og Bøg. I det sydvestlige Strøg er Betingelserne værst for de unge Planter; længst ude mod Kysten staar nogle smaa Individer, som kæmper for at værne Livet mod Vestenvinden; for mange er denne Kamp ikke lykkedes; men hvor Marehalmen danner Læ, er Betingelserne bedre, og det er et Spørgsmaal, som dog var Overvejelse værd, om man ikke paa dette Sted burde følge det Vink, som Naturen selv har givet, og ligefrem anlægge provisoriske Læbælter af Marehalm paa Steder, hvor denne ikke findes, saa de unge Naaletræer kunne værnes gennem de første strenge Par Aar. Helt smukt staar de unge Træer i »Plantagen«, og paa Nordøstkysten trives selv Løvtræerne godt. Som Tegnene viser sig nu, skulde det synes, som om Skoven endnu en Gang vil komme til at klæde Sejerøs nøgne Kyster,

om end den sent — med et Mellemrum af ca. tre Tusinde Aar — løser sin Forgænger af. Her mere end noget andet Sted kan man sige, at al Begyndelse er svær; thi Historien har vist det; men godt begyndt er halvvejs frem imod Maalet, og for Interessen behøves ingen Frygt mere; thi den vokser proportionalt med Planterne.

— — —

Kristtornlunden. Omtrent paa Midten af Pedersbjergholmens Sydvestrand og vendt mod Inderlavningen ligger Sejerøs største botaniske Seværdighed, nemlig Kristtornlunden. Den er gentagne Gange bleven beskrevet og fotograferet; men hidtil har ingen evnet at tyde dens Historie. Selv om det ikke altid er bleven sagt, har vel nok den almindelige Opfattelse blandt Botanikerne været den, at Kristtornen paa Sejerø stod som en Rest af den gamle Skov herovre; men dette er næppe rigtigt; mange Indicier taler for, at dens Forekomst paa denne skovfattige Ø skyldes en Indplantning i historisk Tid, og Sporene peger stærkt mod den Løsning, at Frederik Rostgaard i første Halvdel af det 18. Aarhundrede har ført den til Øen.

Desværre er det ikke muligt at dokumentere denne Opfattelse med Rostgaards egne Ord, alle tænkelige Kilder er bleven gennemsøgt med dette Maal for Øje, men hidtil forgæves. Tilbage staar da kun Indicierne:

For det første taler hele Kristtornens Biologi, set i Forhold til det uhyre Spand af Tid, igennem hvilken Sejerø praktisk talt har været skovløs, ikke til Gunst for, at den skulde være en Relikt. Følsom som den er for en barsk Havvind, er den i høj Grad tilbøjelig til at danne Underskovsvegetation netop paa lune Lokaliteter, og af den Grund maatte det synes lidet tænkeligt, at alene Kristtornen skulde blive tilbage som Rest af den gamle Skov, naar alt det andet forsvandt. Noget tilsvarende Eksempel paa denne Plantes Levedygtighed under saa godt som alle Eventualiteter kendes ikke andet Steds her fra Danmark.

Selve Naturen kan altsaa næppe tænkes at være den,

der alene har bragt Kristtornen frelst ned til vore Dage; snarere kunde der vel have virket en ældgammel Folketro, der muligt kunde have kaaret Kristtornen som hellig Plante og af den Grund sparet den; men herom savnes ethvert Vidnesbyrd. Tornen, som i Sejerødialekten end ikke knytter Kristi Navn til sit, er ikke udstyret med nogen Sagnkreds og staar i det hele saa forladt af sacral Brug, som tænkes kan.

Endvidere findes Kristtornens Forekomst paa Sejerø ikke anført hos nogen af de ældre danske Botanikere; hverken KYLLING, PAULLI eller BURSER kender noget dertil, og Lunden er først opdaget af BAAGØE i Midten af det 19. Aarhundrede. Paa den Tid bestod den af ca. 60—70 Træer, hvilket ogsaa LANGE anfører i sin Flora. Kristtornen var dengang vel beskyttet af Hyld, Ælm og Tjørn, og der var god Opvækst af Rodskud. I det sidste halve Aarhundrede er der faret haardt frem mod Lunden; Kransebinderiet tog Fart og blev moderne, samtidig med at Læplantningen blev hugget bort. Da ROSTRUP i 1896 besøgte Sejerø, var Træernes Antal gaaet ned til 30—40, hvilket nu yderligere er reduceret til ca. 20. Det vilde næppe have varet mange Aar, før hele Bestanden var totalt ødelagt, hvis ikke Ejeren havde forbudt Afplukning af Rodskud til Kranse og sørget for tilbørlig Læplantning. Nu er Lunden incorporeret i en Have og har af den Grund rettet sig kendeligt i Løbet af faa Aar; nu er der igen en god og rigelig Opvækst af Rodskud. Men disse Forhold, som tydeligt demonstrerer Kristtornens Følsomhed overfor de klimatiske Kaar og ubetingede Krav om Beskyttelse ved Læplantning, taler heller ikke til Gunst for, at den gennem Aarhundreder, ja Aartusinder, skulde have været i Stand til ene at klare Vanskelighederne.

Som allerede tidligere nævnt anlagde FREDERIK ROSTGAARD fire smaa Lunde paa Sejerø, væsentlig af Hensyn til Jagten. Af disse kan de tre ses paa Udskiftningskortet: 1. Lunden bag Grønnebjerg, hegnet med Sten-

gærde, omtales i Udskiftningsforretningen som bestemt til »Fredskov«; en sparsom Bevoksning findes endnu. — 2. Lunden ved Eptronen forsvandt for godt 100 Aar siden; Beboerne ryddede den til Brændsel og Gavntømmer; dens Stengærder erindres godt, og faa Spor vidner endnu om, hvor den har ligget. — 3. Tadebæklunden laa dér, hvor Vejen fra Sejerby Skole til Kongstrup bøjer af for Bakkerne paa den anden Side Inderlavningen, og endelig 4. formodes at være Kristtornlunden. Undersøger man nemlig, hvorledes de tre kendte Lunde er placeret med Hensyn til Øens geografiske Forhold, da viser det sig, at de alle ligger ved Foden af Høje paa Grænsen mod Inderlavningen, altsaa hvor der er størst muligt Læ. Paa ganske samme Maade er Kristtornlunden placeret, blot findes der ikke her Rester af Stengærder, og det erindres heller ikke af Øens Beboere, at saadanne nogensinde har eksisteret; men ikke des mindre falder Lundens Placering godt ind i det Rostgaard'ske Plantningssystem.

Paa Krogerup indførte Rostgaard en Række paa den Tid sjældne Planter, og hans Interesse for slige Kuriosa er velkendt; maaske skyldes ogsaa Klokkefrøernes Tilstedeværelse saa vel paa Sejerø som Nekselø hans Indplantningsbestræbelser, og hvad der videre taler til Gunst for, at Kristtornen paa Sejerø skyldes en første Indførsel og Fredning af et Par Buske, som sandsynligvis har været Rodskud af et og samme Træ, er den mærkelige Omstændighed, at samtlige Individer i Lunden er Hanner; ingen Kristtorn vides nogensinde at have baaret Frugt, altsaa været hunlig, paa Sejerø. For saa vidt der havde været Tale om Relikter fra Skovperioden, vilde en saa gennemført Ensartethed i Individernes Køn dog sikkert være ganske utænkelig.

Sandsynligvis har Rostgaard anlagt sine Lunde derovre ca. 1720—30, og det vil naturligvis være nødvendigt at undersøge, om nogen Oplysning, af hvad Art den end er, peger frem mod Kristtornlundens højere Ælde; men hver-

ken historisk eller botanisk er der kommet noget frem i denne Henseende. Første Gang Majtornen overhovedet nævnes i Forbindelse med et Agernavn, er i Udskiftningsdokumenterne 1796, og som forud skildret haves dog et ret betydeligt ældre Materiale, hvor intet Spor af den forefindes. Da ROSTRUP i 1896 besøgte Øen, tog han en Vedskive med hjem af en af Lundens ældste Stubbe; paa denne Skive, som er stærkt excentrisk, ligger Aarringene meget uklart og gør en Aldersbestemmelse overmaade vanskelig; en saadan er derfor hidtil heller aldrig fremkommen i Litteraturen. Professor O. G. PETERSEN, som paany har taget dette Spørgsmaal op til Undersøgelse, meddeler, at det paagældende Træ i 1896 kun havde en Alder af ca. 30—40 Aar, hvilket viser tilbage til 1856—66, altsaa paa ingen Maade bag om ROSTGAARDS Tid. I 1919 udviste Bestandens største Træ et Stammeomfang af 77 cm. 1/4 Alen fra Roden, umiddelbart ovenfor det maalte Sted, delte Stammen sig i to Hovedgrene, der i Brysthøjde maalte henholdsvis 63 og 47 cm i Omkreds.

Dette og intet mere lader sig sige om Kristtornens Historie paa Sejerø[1]); andet end en Gruppe Indicier kan paa dette Tidspunkt ikke skaffes til Veje som Støtte for vor meddelte Opfattelse — muligt vil en ren Tilfældighed i Fremtiden komme til at tale det afgørende Ord for eller imod det, som her er sagt.

---

[1]) For Fuldstændigheds Skyld skal anføres RASMUS NIELSEN: Sejerø Sogns Historie. Næstved 1923. Et Arbejde, der ikke har foranlediget mig til at foretage Ændringer i noget af ovenstaaende.